

SOSYOLOJİK METAFORLAR

Yrd. Doç. Dr. Levent ERASLAN¹

Özet

Metafor, bir kavramın bireyde oluşturduğu etiket, anlam ya da kavramsal ifadelerdir. Bir görme ve anlama sürecidir. Bireylerin basit olarak bir kavramı bir başka kavramla açıklamasından daha önemli ve güçlü bir zihinsel üretimdir çünkü ilgili kavrama dönük sahip olunan derinliği ve deneyimleri ifade eder. Buna göre bu araştırmanın temel amacı, Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin “Sosyoloji” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları, metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 öğretim yılında Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde lisans öğrenimi gören 142 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmanın deseni de olgu bilim biçiminde düzenlenmiştir. Verilerin analizi içerik analizi tekniğiyle yapılmıştır. Her öğrencinin “Sosyoloji..... gibidir; çünkü.....” cümlesini tamamlamasıyla veriler elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre Sosyoloji bölümü öğrencileri öğrenimini gördükleri sosyoloji kavramına dönük olarak geçerli 76 metafor üretilmiştir. Bu metaforlar ortak özellikleri bağlamında 7 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler ve üreten öğrenci frekansları; yaşamsal (66), mekan-yer (18), soyutluk (17), obje (16), birleştiricilik (8) ve epistemik (5) şeklindedir.

Anahtar Kelimeler; Sosyoloji, Metafor, Metaforik düşünce

SOCIOLOGICAL METAPHORS

Abstract

Metaphor is a sign, meaning or conceptual expression to have formed at individuals. It is viewing and understanding process. It is more significant and strong mental production than finding the meaning of a concept through another concept elementarily for individuals. Because it expresses the depth and experiments concerning the related concept. Accordingly, the main goal of this research is to reveal the perceptions, which the learners of "Sociology" have about the concept of "Sociology", through metaphors. The working group of the research have been comprised of students of 1.2.3. and 4. grade who have been studying in Kırıkkale University Faculty of Science and Letters Department of Sociology. The total student number is 142.

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, leraslan@yahoo.com

The data of the research has been collected through qualitative research method. The pattern of the research has been organized in the case of phenomenology. The data has been analyzed using by content analysis technique. The data of the research has been acquired through completing the following sentence for each student; Sociology is like; because In the research phenomenologic method was used and the analysis of the data was carried out by content analysis technique. According to the results of research 76 metaphors were produced concerning Sociology concept for the learners of Sociology. These metaphors were united under 7 categories in terms of their common traits. These categories and producing learner frequency are as follows: vital (66), space-place (18), abstractness (17), object (16), connectiveness (8) and epistemic (5).

Key words; Sociology, Metaphor, Metaphoric thought

Giriş

Metafor ve sosyoloji arasında bir ilişki kurarak bireylerin özellikle öğrenim gördükleri bir alana dönük kavramsallaştırmalarını belirlemek özellikle sosyolojinin düşünsel zenginliğini ortaya koymada önem arz etmektedir. Bireylerin sosyolojiyi ansiklopedik olarak; toplum, toplumsal kurumlar,yapı, grup, rol, statü vb .temel kavramlarla *hatırlaması* sosyoloji bilimine yapılacak belki de en büyük haksızlıktır. Çünkü sosyoloji; özellikle değişen ve dönüşen toplumsal yaşamın özelliklerini ve aktörlerini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamlarıyla kavrama ve görme becerisi kazandırmada önemli ve entelektüel bir zemini bireylere aktarma gibi önemli bir iddiaya sahiptir. Epistemolojik açıdan çok kapsamlı bir bilişsel alana ve vizyona sahip olan sosyoloji, çeşitli alanları kendine özgü sosyolojik yaklaşımlarıyla inceleyebilmekte ve ortaya koyduğu analizlerle toplumsala dair veriler üretebilmektedir. Bu önemlilik sosyolojinin üretebildiklerine ve üretim gücünün toplumsalın çözümlenmesindeki efektif katkılarına bağlıdır. Çelebi'nin “Sosyoloji Sosyologun Yaptığı İse” adlı önemli eleştirel makalesinde bu gücün özellikle ülkemizde kavram-kuram üretimi ile politika-üretimi gibi ikili bir döngü içinde harcandığı vurgusu yapılmaktadır. Çelebi bu durumu şöyle betimlemektedir;

“Sosyologlarımız bir yanda temel araştırma yapıp adına uygulamalı araştırma demek gibi bir yanılgıyı sürdürürken bir yanda da kavram-kuram üretimine yönelik temel araştırma yapmayı ise “teorik”, “literatür taraması” olarak nitelendirmektedirler. Oysa bilimsel bilgi teorik ve ampirik bilginin birlikteliğini gerektirir; yukarıda ifade edildiği üzere de, kavram yönelimli araştırma sadece ve sadece araştırmacının maksadını ifade eder, veriden uzaklaşmayı, retoriğe bulanmışlığı, bilimden kopmayı değil. Bütün bunlar sonuçta Türkiye'deki sosyolojinin hem dünyadaki yönsemelerin dışına düşmesine yol açmakta hem de meslekleşebilmesinin önünü tıkamaktadır.”

Sosyoloji bilim olarak, bireye ve toplumsala olan katkıları ile yukarıda Çelebi'nin belirttiği gibi farklı yol ve yöntemleri bulunmaktadır. Aslında bu durum sosyolojinin zengin ve kapsamlı zemininden kaynaklanır. Doğan bu zenginliği sosyolojik düşünce bağlamında şöyle betimlemektedir (2007);

“Sosyolojik düşüncede bir görüş ufkundan (perspektif) diğer bir görüş ufkuna, psikolojik perspektife tek bir ailenin incelenmesinden dünyadaki milli bütçelerin mukayeseli incelenmesine, sivil okullardan askeri kurumlara, petrol sanayinden günümüz şiirine geçilebilir ve incelenebilir. Başka bir ifade ile sosyolojik düşünce en şahsi olaydan birey açısından en ilgisiz görülen uzak konulara ve orada insan belleğine has konulara uzanabilme, bütün bunlar arasında çeşitli ilgiler ve bağlar kurabilme yeteneğidir.”

Yukarıdaki argümanları da dikkate alarak bu bağlamda iki soru geliştirebiliriz. Bunlardan birincisi bireylere “genel kültür olarak mı sosyoloji öğreteceğiz” yoksa “sosyolojik düşünme becerisi mi kazandıracakız ?” Elbette ikinci seçenek sosyoloji yapma ve sosyolojik bilgi üretme ve kullanma ile ilişkilidir ve genel de tercih edilir. Bu yol seçildiğinde farklı yöntemler de kullanılacaktır. Bu yöntemlerden biri de sosyolojik düşünce üretebilmede önemli çıkarım araçlarından biri olan “metaforlardır”. Sosyolojide metafor kullanmak bir sosyolojik olaya, durum ya da olguya dönük zihinsel birikimlerden bağlantılar oluşturmak ve bu bağlantıları başka bir kavramla ilişkilendirerek açıklamayı gerektirir. Metaforla sosyolojik düşünce gücünü geliştirmede ve etkin hale getirmede önemli araçlardır. Bu noktada Wright Mills'in (1977) deyiimiyle “*sosyolojik düş gücü*” metaforlar aracılığı ile geliştirilebilir.

Bu bağlamda “sosyoloji” öğrenimi alan bireylerin yukarıda belirtilen bu derinliğe sahip olma, bu derinliği işlevsel olarak kullanma ve sosyolojik düşünce üretebilme becerilerinin belirlenmesi hem ülkemizdeki sosyoloji öğretiminin niteliğini hem de sosyolojinin bireylere kazandırdığı düşünsel gücün düzeyini gösterebilecektir. Bu amaçla metaforlar önemli sondaj araçlarıdır. Bireylerin metaforlar yoluyla zihinsel dünyalarından dışarıya çıkarttıkları etiketler yukarıda belirtilen sosyolojik düş_gücünün bir göstergesi olacaktır.

Metafor Yunanca “*Metapherein*” ya da “*Metafora*” köklerinden türemiştir. “*Meta*” değiştirmek, “*pherein*” ise taşımak, anlamındadır (Levine, 2005). Türkçede ise metafor kavramı; benzetmeler, eğretilmeler, istiareler ve mecazlar şeklinde kullanılmaktadır. Bu etimolojik yapı; metaforun bir olguyu ya da nesneyi yeniden kavramsallaştırma, değişik

açılırlarıyla bağlantılama ve ifade etme özelliğini göstermektedir. Metaforik düşünce çalışmalarıyla tanınan Lakoff ve Johnson'a göre, metafor (2005); “bir şeyi başka bir şeyin bakış açısıyla anlamak ve tecrübe etmek, bir düşünce malzemesini, insan kavrayışının bir şekli ile ifade etme sürecidir. Metafor sadece bir söz figürü değil aynı zamanda bir düşünce figürüdür.” Saban'ın Millerden aktardığına göre (2004); “Metaforlar, bireylerin kişisel tecrübelerine anlam vermeleri bakımından, aynı zamanda, tecrübelerin dilidir (Miller, 1987).Yine Saban'ın Shuell'den yaptığı bir alıntı metafor ve metaforik düşüncenin önemini göstermesi bakımından önemlidir (2004); “Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1000 resme bedeldir; çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında/ düşünmek için zihinsel bir çerçeve sunmaktadır”(1990:102). Bir başka deyişle metafor, bir konuyu diğer bir konunun bakış açısından algılamaya ve anlamaya izin veren zihindeki bilgiler arasında bir bağ kurma sürecidir.

Metafor kullanılarak düşünce üretme sürecine de “*metaforik düşünce*” denir. Metaforik düşünme süreci çeşitli aşamalardan meydana gelmektedir. Bu süreci Sezer şöyle ifade etmektedir (2003);

- 1- Açıklanmak ya da anlamlandırılmak istenen soyut bir olgu (durum, olay, kavram)
- 2- Bu olguyu açıklamak için kullandığımız somut (belirgin) bir olgu ve bu olgunun dilsel ifadesi
- 3- Bu iki olgu arasında kurulan (kurgulanan) özel denklikler (benzeşmeler)

Bu sürece göre öncelikle üzerinde analiz yapılacak sondaja tabi tutulacak bir olgu, durum, kavram belirlenir. Bu olgu, durum ya da kavramın metaforik analize uygun bir derinliğe ve kapsama sahip olması gerekmektedir. Bu aşama araştırmayı yapacak araştırmacı ya da yetkili kişi tarafından belirlenir. İkinci aşama ise araştırma sürecine katılan bireylerle ilgilidir. Burada bireylerin metafor üretmeleri istenen olgu, durum ya da kavram ile ilgili sahip oldukları derinlik, genişlik ve zenginlik belirleyici olacaktır. Üretilen metaforların niteliği bu zeminle ilgilidir. Üçüncü aşamada da neden bu metaforun seçildiği araştırma sürecine katılan kişiler tarafından açıklanmakta kısa ama derinlemesine bir bağlamda kurulan özel denkliğin nedenleri belirtilmektedir.

Metaforik düşünme sürecinin iki bölümden oluştuğunu da savunanlar vardır. Bu bölümlerden biri “özne” diğeri de “araç” şeklindedir. Özne, açıklanan ya da açıklanması istenen olgu, durum ya da kavramdır. Araç ise metaforik olarak kullanılan terim ya da terimlerdir (Balcı, 1999,33).

Örnek:

Sosyoloji kepçe gibidir. Çünkü her türlü toplumsal bilgiyi barındırır.

Özne

Araç

Metafor, bilinmeyen şeylerin öğretilmesi için mükemmel bir teknik, öğrenilen bilgilerin akılda tutulması ve hatırlanması konusunda geçerliliği kanıtlanmış bir araçtır. Metafor ile öğrenciler yeni bilgileri, zihinlerinde zaten var olan şemaya yapııştırarak eski bilgilerine bağlarlar. Metaforlar bu şekilde, öğrencinin geçmiş öğrenmeleri ve kişisel tecrübeleri ile yeni öğrenilen kavramlar arasında güçlü bağlantılar kurarak ve canlı imajlar oluşturarak öğrenme sürecinin kalitesini daha da artırır (www.nodak.edu).

Son yıllarda ülkemizde sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında metaforik araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar lisansüstü tezler ve makaleler şeklindedir. Aşağıda bu araştırmaların bir kısmı verilmiştir. Tamimi (2005), Çelikten (2006), Nalbant (2006), Saban (2004, 2008, 2009), Saban, Koçbeker ve Saban (2006), Semerci (2007), Girmen (2007), Tunç (2008), Aydoğdu (2008), Arslan ve Bayrakçı (2006), Öztürk (2007), Cerit (2008), Arslan (2008), Töremen ve Döş (2009), Oğuz (2009), Döş (2009), Güven ve Güven (2009), Aydın ve Ünaldı (2010), Coşkun (2010), Yaşar ve Bayır (2010) ve İbret ve Aydınöz (2011). Yapılanbu araştırmalar; sosyal bilimler genelinde gerçekleşmekte, dil, kültür, eğitim, örgüt, yönetim bilimleri, öğretmenlik, okul, coğrafya ve folklor gibi olgu ya da kavramlarla ilgili olmaktadır.

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, sosyoloji kavramını tanımlamak, metodolojisini ve özelliklerini belirtmekten ziyade metaforlar yolu ile sosyolojinin öğrencilerde ne anlam ifade ettiğini ortaya koymaktır. Sosyoloji bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sosyolojiyi nasıl anlamlandırdıkları ve imgesel olarak nasıl ifade ettiklerini belirlemek araştırmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca metaforik düşünme becerisinin sosyolojik düşünme gücünü olumlu etkileyebileceği ve metaforlar yoluyla sosyolojik olay durum ya da olguların daha kolay ifade edilebileceğini de vurgulamaktır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada, öğrencilerin “sosyoloji” kavramına yönelik düşüncelerini ifade etmek amacıyla oluşturdukları metaforları belirlemede, algı ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına olanak sağlayan ve derinlemesine analiz yapabilme zemini oluşturan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın deseni de olgu bilim (fenomenoloji-phenomenology) biçiminde düzenlenmiştir. Bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarma olgu bilim araştırma deseninin amacıdır. “Olgu bilim araştırmalarında veri analizi yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır” (Şimşek ve Yıldırım, 2011).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 öğretim yılında Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde öğrenim gören 1,2,3 ve 4.sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma kapsamında toplam öğrenci sayısı 142’dir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı hazırlanırken, metaforların bireysel algıları belirlemede bir araç olarak kullanıldığı ulusal ve uluslararası araştırmalar incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda_araştırmalarda genel yönelimin, katılımcılara açık uçlu cümle tamamlanması_şeklinde olduğu görülmüştür. Araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulan formun pilot uygulaması çeşitli üniversitelerin Sosyoloji bölümünden mezun 20 kişilik bir sosyolog gruba uygulanmıştır.Bu uygulamadan elde edilen sonuçlar ışığında form yeniden düzenlenmiş ve gruba verilecek zaman belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan Sosyoloji bölümü öğrencilerinin “sosyoloji” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları ortaya çıkartmak için her birinin “–Sosyoloji..... gibidir; çünkü.....”cümlesinin

yazılı olduğu bir form verilmiştir. Formun dağıtılmasının ardından öğrencilere metafor olgusu açıklanmış, zihinlerini harekete geçirici birkaç örnek verilmiş ve öğrencilere tek bir metafor üzerinde yoğunlaşarak algılarını formda yer alan cümle ile ifade etmeleri istenmiştir. Bu işlem için öğrencilere 20 dakika verilmiştir. Böylece araştırmanın verilerini oluşturan metaforlar ve açıklamaları elde edilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlaması

Bu çalışmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde nitel araştırma yönteminin yaygın bir tekniği olan “içerik analizi tekniği” kullanılmıştır. İçerik analizi, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan önemli tekniklerden biridir ve belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik bir uygulama olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, 2010). İçerik analizi, sözel ve yazılı verilerin belirli bir problem veya amaç bakımından sınıflandırılması, özetlenmesi, belirli değişken veya kavramların ölçülmesi ve bunlardan belirli bir anlam çıkarılması için taranarak kategorilere ayrılmasıdır (Tavşancıl, Aslan, 2001). İçerik analizi, temelde nitel verilerin nicelleştirilmesidir. Bu teknik, mevcut verileri özetlemede, standardize etme, karşılaştırma ya da başka bir biçime dönüştürmede kullanılabilir (Öğülmüş, 1991).

Bu çalışmada öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelenmiş, kabul edilebilir olanlar (amaca uygun olmayanlar, belirgin bir metafor olmayanlar... vs. dışındakiler) belirlenerek kodlanmış ve metafor kategorileri oluşturulmuştur.

Elde edilen bulgular frekans ve yüzde şeklinde ifade edilmiştir.

Son olarak veriler bilgisayar ortamına aktarılarak katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde yukarıda süreç sonucu Sosyoloji bölümü öğrencileri tarafından üretilen metaforlardan elde edilen bulgular yer almaktadır..

Çalışmanın ilk aşamasında çalışma grubunu oluşturan 151 Sosyoloji bölümü öğrencisinden sosyoloji kavramına dönük olarak metafor üretmeleri istenmiştir. Daha sonra bu metaforlar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Sonuç olarak 9 öğrencinin ürettiği metafor; araştırmanın amaçlarına uygun olmaması, birden fazla metafor üretme ve belirgin bir açıklamanın yapılmaması gibi nedenlerden araştırma kapsamına alınmamıştır. 142 metafor araştırmanın

temel veri kaynağı olarak belirlenmiştir. İkinci aşamada ise araştırma kapsamına alınan metaforlar kodlanmıştır. Bu kodlama aynı ifadelerin belirlenmesi ile frekanslarının belirlenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre 76 metafordan oluşan bir “metafor tablosu” oluşturulmuştur. Metafor tablosuna göre frekans değeri en yüksek olan altı metafor aşağıda belirtilmiştir.

Tablo1. Frekans Değeri En Yüksek Metaforlar

Metafor Adı	Frekans
Hayat	23
Ağaç	10
İnsan	6
Toplum	6
Ayna	5
Deniz	5

Üçüncü aşamada ise Sosyoloji bölümü öğrencilerinin tarafından üretilen metaforlar belirli ortak özelliklere sahip olma bağlamında incelenmiştir. Bu süreçte metafor tablosundan yararlanılarak elde edilen 76 metaforun sosyoloji olgusunu nasıl kavramsallaştırdığına dikkat edilmiştir. Sonuç olarak metaforlar kategorik olarak tasnif edilmiştir. Buna göre 7 farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur (Yaşamsal, mekan-yer, soyutluk, obje, birleştiricilik ve epistemik).

Tablo 2. Sosyoloji Bölümü Öğrencilerinin “Sosyoloji” Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforların Yüzde Ve Frekans Değerleri

Metafor Sırası	Metafor Adı	Frekans (f)	Yüzde (%)
1.	Hayat (Yaşam)	23	32,66
2.	Ağaç	10	14,2
3.	İnsan	6	8,5
4.	Toplum	6	8,5
5.	Ayna	5	7,1
6.	Deniz	5	7,1
7.	Güneş	3	4,26
8.	Orman	3	4,26
9.	Genişleyen bir dünya/ küre	3	4,26
10.	Su	3	4,26
11.	Sonu olmayan yol	2	2,84
12.	Farklı perspektiflere bakmak	2	2,84
13.	Yön verici pusula	2	2,84
14.	Deniz feneri/ ışık	2	2,84
15.	Boş bir levha	2	2,84
16.	Ana	2	2,84
17.	Ahtapot	2	2,84
18.	Organizma	2	2,84
19.	Aşk	2	2,84

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 27 Kasım – Aralık 2011

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

20.	Psikoloji	1	1,42
21.	Formasyon almak	1	1,42
22.	Arnavut kaldırımı	1	1,42
23.	İnsanlar arasındaki ilişkileri anlamaya yarayan araç	1	1,42
24.	Herkesten farklı	1	1,42
25.	Küpe	1	1,42
26.	Çocuk	1	1,42
27.	Ab-ı hayat	1	1,42
28.	Benim kurtarıcım	1	1,42
29.	Kitap	1	1,42
30.	Gözlük	1	1,42
31.	Ender bulunan kıymetli taş	1	1,42
32.	Canlı bir varlık	1	1,42
33.	Eşek gözü	1	1,42
34.	Kumbara	1	1,42
35.	Çöpçülük	1	1,42
36.	Denizde yelken	1	1,42
37.	Helenistik bir müzik	1	1,42
38.	Genç	1	1,42
39.	Vücudun fonksiyonu	1	1,42
40.	Gözlem	1	1,42
41.	Kişilik	1	1,42
42.	Market	1	1,42
43.	Futbol	1	1,42
44.	Anlaşılması güç	1	1,42
45.	Bir memurun yakasının üst iliği	1	1,42
46.	Dertli bir insan	1	1,42
47.	Çeşitlilik	1	1,42
48.	Apartman	1	1,42
49.	Kepçe	1	1,42
50.	Film	1	1,42
51.	Uzay	1	1,42
52.	Sahne gösterisi/ tiyatro	1	1,42
53.	Siyah ve beyaz renk	1	1,42
54.	Yolda olmak	1	1,42
55.	Aynadaki yüz	1	1,42
56.	İhtiyaç	1	1,42
57.	Aşama	1	1,42
58.	Tıp bilimi	1	1,42
59.	İnsan bedeni	1	1,42
60.	Havadaki bir kuş	1	1,42
61.	Kent	1	1,42
62.	Tuz	1	1,42
63.	Her şey	1	1,42
64.	Anahtar	1	1,42
65.	Mıknatıs	1	1,42
66.	Pencere	1	1,42
67.	Nar ağacı	1	1,42
68.	Tribündeki taraftar	1	1,42
69.	Hiperaktif zeki çocuk	1	1,42
70.	Büyük bir boşluk	1	1,42
71.	Mandalina	1	1,42
72.	Zincir	1	1,42
73.	Çark	1	1,42
74.	Aile	1	1,42
75.	Işıklı ve güçlü bir makine	1	1,42
76.	Makyajın altındaki kadın yüzünü görmek	1	1,42
	TOPLAM	142	100 (%)

Tablo 2’de görüldüğü gibi Sosyoloji bölümü öğrencileri, uzmanlık eğitimi aldıkları sosyoloji kavramına dönük olarak geçerli 76 metafor üretmiştir. Bu sayının yüksek olması öğrencilerin Sosyoloji kavramına dönük olarak çok sayıda farklı anlamlara sahip olduklarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde hayat (yaşam), ağaç, insan, toplum, ayna, deniz, güneş, orman, genişleyen bir dünya/ küre ve su gibi metaforların yüksek sayıda üretildiği görülmektedir. Bu metaforların toplam sayısı 67’dir. Yüksek sayıda üretilen bu metaforların toplam metafor sayısına oranı % 47’dir. Farklı perspektiflere bakmak, yön verici pusula, deniz feneri/ ışık, boş bir levha, ana, ahtapot, organizma ve aşk metaforları ikişer kere üretilmiştir. Geriye kalan 57 metafor ise birer kez üretilmiştir. Yukarıda yüzde ve frekans değerleri verilen metaforlar aşağıda verilen Tablo’3 te kategorik olarak tasnif edilmiştir.

Tablo.3 Sosyoloji Bölümü Öğrencilerinin “Sosyoloji” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Frekansı	Metafor Sayısı	Yüzde (%)
YAŞAMSAL	Yaşam (23), Ağaç (10), İnsan (6), Toplum (6), Güneş (3), Genişleyen bir dünya/ küre (3), Organizma (2), Ana (2), Çocuk(1), Canlı bir varlık (1), Çöpçülük (1), Benim kurtarıcım (1), Vücudun fonksiyonu (1), Genç (1), Tıp bilimi (1), İnsan bedeni (1), Hiperaktif zeki çocuk (1), Eşek gözü (1)	66	18	(%) 46
ÖNEM	Su (3),Deniz feneri/ışık (2) İnsanlar arasındaki ilişkileri anlamaya yarayan araç (1), Herkesten farklı (1), Ab-ı Hayat (1) Ender bulunan kıymetli taş (1),Denizde yelken(1), İhtiyaç (1),Tuz (1)	12	9	(%) 8
MEKAN-YER	Deniz (5), Orman(3), Arnavut kaldırımlar (1), Market (1), Bir memurun yakasının üst iliği(1), Apartman(1), Sahne gösterisi/ tiyatro (1), Yolda olmak(1), Kent(1), Tribündeki taraftar (1), Pencere (1) Aile (1)	18	12	(%) 12
OBJE	Ayna (5), Yön verici Pusula (2), Çark(1), Işıklı ve güçlü bir makine (1), Küpe (1), Kitap (1), Gözlük (1),Kumbara (1), Kepçe(1), Film (1) Anahtar(1)	16	11	(%) 10
SOYUTLUK	Aşk (2), Sonu olmayan yol (2), Boş bir levha (2), Her şey (1), Makyajın altındaki kadının yüzünü görmek(1), Helenistik bir müzik (1), Anlaşılması güç (1), Dertli bir insan(1), Çeşitlilik (1),Uzay(1), Siyah ve beyaz renk(1), Aynadaki yüz (1), Aşama(1), Havadaki bir kuş(1), Büyük bir boşluk (1)	17	15	(%) 11

EPİSTEMİK	Farklı perspektiflere bakmak(2), Psikoloji(1), Formasyon almak (1), Gözlem (1),	5	4	(%) 3.5
BİRLEŞTİRİCİLİK	Ahtapot (2), Zincir (1), Futbol (1), Her şey (1), Mıknatıs (1), Nar ağacı (1), Mandalina (1)	8	7	(%) 5.6
	TOPLAM	142	76	

Kavramsal Kategorilerin Analizi

1- Yaşamsal İfade Olarak Sosyoloji

Bu kategoride metafor üreten öğrenciler bir görme ve düşünme biçimi olarak metaforik bağlamlarını ve sosyoloji kavramsallaştırmalarını yaşam üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Bu beklenen bir sonuçtur. Çünkü sosyoloji biliminin direkt ilgi alanı toplumsaldır bir başka deyişle yaşamın bizatihi kendisidir. Sosyolojiyi doğrudan ya da dolaylı olarak yaşamla (hayat) özdeşleştiren metaforlardan oluşan bu kategori; 66 öğrenciden ve yaşamla ilgili 18 metafordan oluşmaktadır. Toplam % 46'lık bir oranla en geniş kategori olma özelliğini taşımaktadır. Öğrenciler sosyolojiyi doğrudan yaşam (hayat) olarak ifade etmenin yanında aynı zamanda yaşamın devamlılığı için gerekli ve zorunlu olan kavramları da sosyoloji ile ilişkilendirmişlerdir. Örneğin, Çöpçülük (1), Benim kurtarıcım (1), Vücudun fonksiyonu (1), Tıp bilimi (1) gibi metaforlar dolaylı olarak yaşamsal önem bağlamında ele alınmıştır.

Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına (öğrenci sayılarına) bakıldığında sırası ile *Yaşam (23)*, *Ağaç (10)*, *İnsan (6)*, *Toplum (6)*, *Güneş (3)*, *Genişleyen bir dünya/ küre (3)*, *Organizma (2)*, *Ana (2)* gibi metaforlar yer almaktadır. Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir²;

“Sosyoloji yaşam gibidir. Çünkü yaşamın anlatılması sosyolojinin temelidir. Sosyolojide insan yaşantılarından yola çıkarak varlığını sürdürmektedir. Sosyolojiyi var eden insan yaşantısı olduğu için bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır.” (E, 3.sınıf)

“Sosyoloji yaşam gibidir. Çünkü yaşam sayesinde her şeyi öğrenebiliyoruz. Sosyoloji sayesinde bir çok bakış açısı öğrendim. Doğru bildiğim şeylerin aslında bana göre doğru olduğunu zamana ve mekana göre doğruların değişebileceğini gördüm. Sosyoloji yaşamdır. Bir matematik gibi, fizik, kimya, biyoloji gibi tek bir alanla uğraşmaz O hayatın kendisidir. Yani yaşam bir sosyolojidir. Sosyoloji ile toplum var olmuştur. Yorumlanmayan üzerinde düşünülmeyen hiçbir anlamı yoktur. Toplumda sosyoloji sayesinde yorumlanmış ve anlam

²Araştırma sürecine katılan öğrencilerin ifadeleri orijinal olarak kendilerine aittir. Değiştirilmeden alınmıştır. Parantez içlerinde cinsiyetleri ve sınıfları belirtilmiştir.

kazanmıştır. Üzerinde düşünülüp çözüm aramaya çalışılan problemler sonuçlandırılır. Sosyoloji de toplum üzerinde bunu yapmıştır.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji yaşam gibidir. Çünkü yaşamak bir süreçtir ve bana göre sosyoloji bu sürecin her aşamasında yer alır. Bebek anne karnında bile tek değildir. Annesiyle gelişir sosyoloji ise bireyselliğin olmadığı her yerde yer alır. Bebek dünyaya geldiğinde bir çok insan vardır etrafında bu yüzden okul hayatında, aile yaşamında, bir alışveriş merkezinde, lunaparkta eğlenirken yani insanın çoğu anında sosyoloji vardır.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji ağaç gibidir. Çünkü içinde insanın olduğu her şeye bir ağacın dalı gibi uzanır sosyoloji.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji ağaç kökü gibidir. Çünkü sosyoloji olmazsa o toplum ayakta duramaz. Sosyoloji toplumu ayakta tutan, diğer bilimleri de kendisine çeken onları bir arada tutan bir birleştirici bilimdir. Sosyoloji hayatımıza yön verir, nasıl ki bir ağacın kökü iyi tutmazsa o kök büyümeyemez yeşermez sosyoloji de öyledir. Sosyoloji olmadan bir toplum var olur elbette ama çok çabuk şekilde bozulabilir. Yani sosyoloji toplumun ayakta durabilmesi sağlam temeller üzerinde durabilmesi için olmazsa olmaz bir bilimdir.” (K, 4.sınıf)

“Sosyoloji insan gibidir. Çünkü insanlar olmadan sosyoloji olmaz. Ne kadar toplumbilimi olarak da adlandırılırsa aslında insandır temeli. Bu yüzden sosyoloji denilince insan aklıma gelir. Psikoloji kadar insan üzerinde yoğunlaşmasa da insanlara davranışlarını değiştiren dersler ve içerikler vardır.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji insan gibidir. Çünkü nasıl insanların doğadaki her şeyle bağlantısı varsa sosyolojinin de her şeyle bağlantısı vardır.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji toplum gibidir. Çünkü toplumu insanlar derinden etkiler sosyoloji de insanların birbirleriyle ilişkisiyle ilgilenir. Sosyoloji de toplumu oluşturur.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji güneş gibidir. Çünkü insanlığa ışık tutar.” (E, 3.sınıf)

“Sosyoloji canlı bir organizma gibidir. Çünkü hareketli, değişebilen, yönlendiren bir bilimdir.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji çöpçülük gibidir. Çünkü toplumun sorunları hiç bitmez.” (E, 2.sınıf)

Bu durumun oluşması ve farklı kavramsallaştırmaların yapılması sosyoloji biliminin zengin kavramsal zeminini ve bireylerde oluşturduğu görece anlamsal derinliği göstermektedir sonucuna ulaşılabilir.

2- Önemin İfadesi Olarak Sosyoloji

Bu kategoride metafor üreten öğrenciler sosyoloji metaforlarını önem üzerinden oluşturmuşlardır. Sosyolojinin birey ve toplum için gerekliliği bu kategoride üretilen metaforlar için çıkış noktası olmuştur. Değer ifadeleri bu kategoride hakim düşüncedir. Bu kategori 12 öğrencinin oluşturduğu 9 metafordan oluşmaktadır. Önem kategorisindeki

metaforların toplam metafor sayısına oranı % 8'dir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları sırası ile *Su (3)*, *Deniz feneri/ışık (2)* *İnsanlar arasındaki ilişkileri anlamaya yarayan araç (1)*, *Herkesten farklı (1)*, *Ab-ı Hayat (1)* *Ender bulunan kıymetli taş (1)*, *Denizde yelken(1)*, *İhtiyaç (1)*, *Tuz (1)* şeklindedir. Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir;

“Sosyoloji su gibidir. Çünkü sosyolojisiz toplum susuz kalmıştır.” (K, 1.sınıf)

“Sosyoloji su gibidir. Çünkü insanlığın geleceğinin yapı taşıdır.” (K, 1.sınıf)

“Sosyoloji ab-ı hayat gibidir. Çünkü sosyoloji hayatı anlamak için içtiğimiz su gibidir. Hayatın her anında toplumu ilgilendiren bir olay vardır. Bu olay su birikintisi ile ifade edilebilir. Olay içindeki insanlar su taneleridir. Biz de o su tanesinden biri olduğumuz için içtiğimiz suyun farkında olmak gerekir. İşte bu yüzden sosyolojiyi ab-ı hayat olarak anlamak gerekir.” (K,1.sınıf)

“Sosyoloji ender bulunan kıymetli taş gibidir. Çünkü değerlidir.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji deniz feneri gibidir. Çünkü sonsuz denizleri aydınlatan, topluma ışık veren bir toplum bilimidir.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji su ve ekmek gibidir. Çünkü bireylerin varlığını sürdürebilmesi için tıpkı su ve ekmek gibi gereklidir. Ekmek ve su yokluğunda nasıl organizma tehlikeye girecekse sosyolojinin yokluğu da aynı şekilde kaosu oluşturur. Susayan biri nasıl ki su isteğini kola, ayran vb sıvılarla dindiremiyorsa sosyolojinin yokluğu da başka bilimlerle ikame edilemez. Çünkü sosyoloji çözümün ta kendisidir.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji denizde yelken gibidir. Çünkü her zaman yeni ufuklara yelken açabiliriz. Sosyolojik alan deniz gibi uçsuz bucaksızdır. Araştırılması gereken çok konu vardır.” (K,2.sınıf)

3- Yer ve Mekânın İfadesi Olarak Sosyoloji

Sosyolojinin yaşanılan yerler ya da mekanlarla ifade edildiği bu kategori; sosyoloji biliminin çalışma alanları ve metodolojisi ile ilgilidir. Yaşanılan yer ya da mekanların kuralları, özellikleri yapı ve işleyişlerinin bireylerin davranışlarına etki etmesi ve aynı şekilde bu yer ve mekanların toplumsalın özelliklerinden etkilendiği gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Sosyolojisi biliminde mekan sosyolojisi, çevre sosyolojisi ve cami sosyolojisi gibi alt alanların varlığı yer ve mekanların sosyolojinin doğal çalışma alanlarından biri olduğunu göstermektedir.

Bu kategoride 18 öğrenci tarafından üretilen 12 metafor bulunmaktadır. Bu metaforların toplam metafor sayısına oranı % 12'dir. Bu kategoride bulunan metaforların

frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları sırası ile *Deniz (5), Orman(3), Arnavut kaldırımlar (1), Market (1), Bir memurun yakasının üst iliği(1), Apartman(1), Sahne gösterisi/ tiyatro (1), Yolda olmak(1), Kent(1), Tribündeki taraftar (1), Pencere (1) ve Aile (1)* şeklinde yer almaktadır.

Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir;

“Sosyoloji deniz gibidir. Çünkü deniz gibi inciler barındırır. İçindeki incilerle değer kazanır. Bu inciler her kültürel öğeyi içerir. Her inci paylaşıldıkça kültürler de paylaşılır.”
(K, 3.sınıf)

“Sosyoloji orman gibidir. Çünkü çok fazla ağaçlara, ağaçların dalların yaprakları vardır.Çok geniş bir içeriğe sahiptir.”(K, 1.sınıf)

“Sosyoloji apartman gibidir. Çünkü her katında farklı bir öykü mevcuttur”. (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji Bir memurun yakasının üst iliği gibidir. Çünkü düşünceler kolay kolay bir araya gelmez.(K, 2.sınıf)

“Sosyoloji market gibidir. Çünkü içinde herkesin ilgilenebileceği kendini bulabileceği bir şeyler vardır. İhtiyaçları kısmen karşılar.” (K, 4.sınıf)

“Sosyoloji arnavut kaldırımları gibidir. Çünkü bakmadan yürürsen düşersin. Sosyolojiye bakılmadan toplumsal sorunlar çözülemez.” (K, 4.sınıf)

4-Objenin İfadesi Olarak Sosyoloji

Bu kategoride metafor üreten öğrenciler sosyoloji metaforlarını objeler üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Bu objeler incelendiğinde sosyolojik kavramların nesne olarak görüldüğü objelerin seçildiği görülecektir. Buna göre sosyolojiyi objelerle ifade eden metaforlardan oluşan bu kategori; 16 öğrenciden ve 11 yaşamla ilgili metafordan oluşmaktadır. Obje kategorisi toplam metaforların yaklaşık %10'nunu oluşturmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları sırası ile “*Ayna (5), Yön verici Pusula (2), Çark(1), Işıklı ve güçlü bir makine (1), Küpe (1), Kitap (1), Gözlük (1),Kumbara (1), Kepçe(1), Film (1) Anahtar(1)*” şeklinde yer almaktadır.

Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir;

“Sosyoloji ayna gibidir. Çünkü toplum bireylere ışık tutar Toplumdaki kurumların grupların işleyişi insanla ilişkisini açıklar. Temelinde insan ve grup toplum ilişki olduğundan psikoloji, siyaset, ekonomi vb. gibi konuları da içine almaktadır “. (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji topluma ışık tutan bir ayna gibidir. Çünkü bulunduğumuz toplum ve içindeki bireyleri anlamamız olaylara bakış açımızı belirler. Toplumun ne olduğuna dair ışık tutar (E,4.sınıf)

“Sosyoloji kumbara gibidir. Çünkü her sosyolog kendi bilgisini içine atar.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji pencere gibidir. Çünkü nasıl evimizin penceresinden dışarıya bakarak gözlem yapabiliyorsak, dışarıda olup bitenleri anlayabiliyorsak sosyoloji de bize farklı bakış açıları kazandırır. Ama bu pencere yüksek bir evin çatı katında olmalıdır.Sadece bir yeri değil her yeri görebilmek ve yorum yapabilmek için sosyoloji yapılmalıdır.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji gözlük gibidir. Çünkü takmadan göremezsiniz.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji kitap gibidir. Çünkü her türlü toplumsal bilgiyi barındırır.” (K, 1.sınıf)

“Sosyoloji ışıklı ve çok dişli bir makine gibidir. Çünkü toplum hiyerarşik bir düzen içinde işler. Toplumunu oluşturan her şey birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişki bir makine dişlisi gibidir, en ufak aksaklık bütün sistemi etkiler .” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji anahtar gibidir. Çünkü uygun anahtar seçilmediğinde kapı nasıl açılmıyorsa, toplumun kendi gerçekliğine, özüne ters düşen açıklamalar ve çözümlenmeler işe yaramayacaktır.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji kepçe gibidir. Çünkü her türlü toplumsal bilgiyi barındırır.” (K, 4.sınıf)

“Sosyoloji kerpeten gibidir. Çünkü sosyoloji toplumu oluşturan halkaları birleştiren tamir eden sağlamlaştırır .” (K, 1.sınıf)

5- Soyutluğun İfadesi Olarak Sosyoloji

Sosyolojinin soyut kavramlarla ifade edildiği bu kategori 17 öğrenci tarafından oluşturulan 15 metafordan oluşmuştur. Soyut kavramların toplam metaforlar arasındaki oranı % 11’dir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları sırası ile *Aşk (2), Sonu olmayan yol (2), Boş bir levha (2), Her şey (1), Makyajın altındaki kadının yüzünü görmek(1), Helenistik bir müzik (1), Anlaşılması güç (1), Dertli bir insan(1), Çeşitlilik (1),Uzay(1), Siyah ve beyaz renk(1), Aynadaki yüz (1), Aşama(1), Havadaki bir kuş(1), Büyük bir boşluk (1)* yer almaktadır.

Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir;

“Sosyoloji bir kıza karşılıksız aşık olmuş bir erkektir. Çünkü aşkın sonu yoktur. O erkek o kıızı yaşamın her anında düşünmektedir, nefes alma nedenini o kıza bağlar; İnsan aşık olunan kız, toplum ise aşık olunan gençtir.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji büyük bir boşluk gibidir. Çünkü içerisine girdikçe ona ilgi gösterdikçe seni içine çeker ve her gün yeni şeyler öğrenirsin Tüm birikimlerin yolu insandan geçer İnsanın yolu da sosyolojiden geçer.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji makyajın altındaki kadının yüzünü görmek gibidir. Çünkü sosyoloji ötekiyi inceleyen bir bilim dalıdır. Görüneni çok merak etmez ya da görünenden ziyade ötekiyi görünmeyeni inceler.” (K, 1.sınıf)

“Sosyoloji sonu olmayan yol gibidir. Çünkü insanlık araştırmayla bitmez.” (K, 4.sınıf)

“Sosyoloji Helenistik bir müzik gibidir. Çünkü her alanla ilgilidir.” (K, 4.sınıf)

6-Epistemik İfade Olarak Sosyoloji

Sosyolojinin epistemik yönünü öne çıkartan metaforların oluşturduğu bu kategori 5 öğrenci tarafından oluşturulmuştur. 4 metafor bu kategoridedir ve bu kategorinin toplam metaforlara oranı %3.5'tur. Bu değer ile tüm kategoriler arasında en düşük kategori olma özelliği taşımaktadır.

Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları sırası ile *farklı perspektiflere bakmak*(2), *Psikoloji* (1), *Formasyon almak* (1) ve *gözlem* (1) yer almaktadır.

Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir;

“Sosyoloji farklı perspektiflere bakmak gibidir. Çünkü toplumsal olaylara farklı ve değişik açılardan bakmayı öğretir.” (K, 4.sınıf)

“Sosyoloji gözlem gibidir. Çünkü toplumu ele almak gözlem sonucunda oluşur.” (K, 2.sınıf)

“Sosyoloji psikoloji gibidir. Çünkü toplumun psikolojisini inceler”. (K, 1.sınıf)

7-Birleştirici İfade Olarak Sosyoloji

Birleştirici ve kapsayıcı özellikler bağlamında sosyolojiye yüklenen kavramlar 8 öğrenci tarafından 7 metafor şeklinde üretilmiştir. Toplam metaforlara oranı % 5.6'tır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları sırası ile

Ahtapot (2), Zincir (1), Futbol (1), Her şey (1), Mıknatıs (1), Nar ağacı (1), Mandalina (1) yer almaktadır.

Aşağıda, bu kategoride yer alan bazı öğrenci ifadeleri verilmiştir;

“Sosyoloji ahtapot gibidir. Çünkü ahtapotun birçok kolu vardır. Asıl merkez ise ahtapotun kafasıdır. Sosyoloji de bu konumdadır. Onun araştırdığı bir çok kurum ve kuruluş vardır. Merkez olan sosyoloji geliştikçe bu kurumlar da gelişir.” (K,3.sınıf)

“Sosyoloji mıknatıs gibidir. Çünkü kendisine yapıştırdığını bırakması oldukça zordur. Ama bir o kadar da ciddi görevleri üstlenir. Artık toplum bir bütün haline gelir.” (K, 3.sınıf)

“Sosyoloji zincir gibidir. Çünkü tüm konular birbirleriyle bağlantılıdır. Hiçbir konu tek başına açıklanamaz zincir gibi bir etkileşim söz konusudur.” (K, 4.sınıf)

“Sosyoloji bir mandalina gibidir. Çünkü diğer bilimleri kapsar. Kabuğu soyulmamış bütün bir mandalınadır. Eğer kabuğu soyulur dilimlenirse diğer bilimleri de içerir. Hukuk, ekonomi, biyoloji, psikoloji gibi bilimlerle yakından ilişkilidir.” (K,3.sınıf)

Aşağıda araştırma verilerine dayalı olarak geliştirilen sonuç ve öneriler bulunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Metaforlar bireylerin herhangi bir olay, kavram ya da olguya dönük olarak geliştirdikleri kavramsal etiketlerdir. Anlamsal olarak bireylerin geliştirdikleri ifadelerdir ve ilgili olay, kavram ya da olgunun bireyde oluşturduğu etki ve ifade biçimidir. Geliştirilen metaforun niteliği metafor oluşturulan yapı ile ilgili bireyin sahip olduğu derinliği de gösterebilir. Yüzeysel oluşturulan metaforlar ilgili yapının tam anlaşılmadığını ya da nitelikli metafor üretebilecek bilişsel ve kavramsal zemine sahip olunmadığını da bir göstergesi olarak da kabul edilebilir.

Son yıllarda özellikle sosyal bilimler alanında metafor araştırmaları hem ulusal hem de uluslararası literatürde yaygınlaşarak artmaktadır. Ancak metaforlar yoluyla yapılan araştırmaların sosyoloji alanında diğer alanlar kadar yaygın olmadığı yapılan literatür araştırması sonucunda belirlenmiştir.

Bu araştırma Sosyoloji bölümü öğrencilerinin sosyolojiye dönük metaforlarını belirleme amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma sürecine katılan 142 lisans öğrencisi 76 geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar “yaşamsal, önem, mekan-yer, obje, soyutluk, epistemik ve birleştiricilik” gibi yedi kategori altında toplanmıştır.

Sosyoloji bölümü öğrencileri aynı zamanda lisans eğitimi aldıkları sosyolojiye ilişkin algılarının kavramsal kategorileri arasında en çok metafor “yaşamsal” özelliklere aittir. Sosyoloji bölümü öğrencilerinin % 46’lık bir bölümü sosyolojiyi yaşamla ilişkilendirmektedir. Bu ilişkilendirme sosyolojinin doğal çalışma zemini ve kavramsal çerçevesi gereği doğru ve yerindedir. Sosyolojinin toplumsal yaşam alanlarda çalışan bir bilim dalı olması ile toplum yaşamına yön verme ve toplum yaşamını biçimlendirme gibi araçsal kullanım özelliklerinin varlığı bu nicel yüksekliği açıklayabilmektedir.

Önemin ifadesi olarak sosyolojik metafor sayısı üreten öğrenci sayısı 12’dir ve 9 metafor üretilmiştir. Sosyolojinin hem bireysel olarak hem de toplumsal yaşama olan etkisi bağlamlarında yarattığı olumlama önem kategorisinin temelini oluşturmuştur. Bazı öğrencilerin sosyolojiyi insan yaşamının devam etmesinde kritik önemi olan “su” metaforunu sosyolojiyi açıklamada kullandıkları görülmektedir. Yine önemin ifadesi olarak denizde yol almada önemli olan “yelken” ifadesi, yine gerekli olan “tuz” ve ayrıca “Ender bulunan kıymetli taş” ifadesi ile farklılığı vurgulanmıştır. Saban’ın 2004 yılında yaptığı 151 öğrenci ile gerçekleştirdiği “Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar” adlı araştırma da benzer şekilde öneme ilişkin metaforlar üretilmiştir. Araştırma grubunun öneme ilişkin bu metaforları üretmesi, sosyoloji biliminin bireysel kazanımlarının ve toplumun anlaşılmasındaki işlevinin farkında olduklarını gösterebilir.

Mekan ve yer olarak sosyolojiyi düşüncelerde yapılandıran metaforları 18 öğrenci üretmiştir. 12 metafor üretilen bu kategori ikinci en yüksek yüzdeye sahiptir. Araştırma grubu sosyolojiyi derinlik ve genişlik anlamında denize benzetmiş, toplum-orman benzetmesinden hareketle orman, anlama ve görme benzetmesiyle de pencere metaforunu kullanmışlardır. Katlaşma, Katman, kategori ve statü gibi sosyolojik kavramlardan hareketle market ve apartman metaforları üretilmiştir.

Sosyolojinin obje olarak metaforik düzenlemesini yapan öğrenci sayısı 16’dır ve 11 metafor üretilmiştir. Buna göre araştırma grubu özellikle sosyolojinin özelliklerini barındıran objeleri esas almışlardır. Sosyolojinin toplumun anlaşılmasındaki önemi bağlamında ayna metaforu bu kategoride çok sık kullanılmıştır. Toplumun ve toplumsal yaşamın şekillenmesinde geçerli ve genelin kabul ettiği dayanaklı ve sistematik düşüncülerin

üretilmesi bağlamında ise “Işıklı ve güçlü bir makine ve gözlük, kepçe” gibi metaforlar üretilmiştir.

Oğuz’un 2009 yılında yaptığı ve 72 öğretmen adayını içeren “Öğretmen Adaylarına Göre Ortaöğretim Öğretmenlerini Temsil Eden Metaforlar” adlı araştırmada da öğretmen adayları pusula, deniz feneri, mum gibi objeleri öğretmenlik mesleğine dönük olarak geliştirmişlerdir. Aydın ve Ünalı’nın 2009 yılında 120 öğretmen adayını içere “Coğrafya Öğretmen Adaylarının “Coğrafya” kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi” adlı araştırmalarında da obje biçiminde metaforlar üretilmiştir. Harita, Ayna, Yamalı bohça, Sözlük” gibi objeler üretilmiştir.

Sosyolojiyi soyut kavramlarla açıklayan öğrenci sayısı 17’dir. Öğrenciler “Aşk, Sonu olmayan yol, boş bir levha” gibi soyut metaforlar ile sosyolojiyi açıklamışlardır. Sosyolojinin bazı kavramsal boyutlarını soyut olarak görme bu metaforların oluşmasında etkili olabilir.

Birleştirici ve kapsayıcı olarak sosyoloji, 8 öğrenci tarafından 7 metafor şeklinde oluşturulmuştur. Ahtapot, zincir, mandalina ve nar ağacı gibi metaforlar birleştirici özellikleri bağlamında ele alınmıştır. Aydın ve Ünalı’nın “Coğrafya” kavramına dönük metafor çalışmasında da “örümcek ağı, zincir, yapboz, ip” en az metafor üretilen kategori ise “epistemik” kategorisidir. Araştırma grubu sosyolojik algılarını epistemik kökenli metaforlar ile ifade etme yerine diğer kaynakları tercih etmişlerdir.

Genel olarak araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin metaforları incelendiğinde birinci sınıf öğrencilerinin sosyoloji kavramını daha çok bilinen kavramlarla açıkladıkları (ağaç, su, kitap) görülmektedir. Üst sınıflara doğru bu derinliğin görece arttığı ve bazı öğrencilerin de kendi ihtiyaç ve beklentilerini sosyoloji kavramı ile açıkladıkları görülmektedir. Örneğin “formasyon alma”, “psikoloji” gibi metaforlar buna örnektir.

Araştırma grubu sosyoloji kavramına farklı ve ilginç metaforlar ile yaklaşmışlardır. “Bir memurun yakasının üst iliği, Arnavut kaldırımı, Makyajın altındaki kadın yüzünü görmek, Mandalina ve nar ağacı” gibi metaforlar bunlara örnektir. Bu farklı metaforların yanı sıra bir çok metafor araştırmasında katılımcıların farklı konulara karşın ürettikleri metaforlar bu araştırmada da görülmüştür. “yaşam, ağaç, dünya, su, makine” bu metaforlara örnek olarak verilebilir.

Sosyoloji kavramının bireylerde oluşturduğu anlamsal etki bazı katılımcılar tarafından olumlu ve olumsuz olarak ifade edilmiştir. “Anlaşılması güç, boş bir levha, dertli bir insan,

büyük bir boşluk gibi ifadeler olumsuz, “yön verici pusula, insanlar arasındaki ilişkileri anlamaya yarayan araç, benim kurtarıcım, ender bulunan kıymetli taş, hiperaktif zeki çocuk” gibi metaforlar da olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Öneriler

Sosyoloji gibi çok önemli bir bilim dalının metaforik olarak sosyoloji bölümü öğrencilerine çözümlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada araştırma verilerine dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

- Araştırma sonucunda elde edilen metaforlar, sosyoloji kavramının sosyoloji öğrencileri tarafından nasıl algılandığı belirlemek amacıyla güçlü birer ipucu özelliği taşımaktadır. Bu özelliği ile metafor kullanımı sosyoloji öğretiminde öncelikle kullanılabilir bir önemli araç özelliği taşımaktadır.
- Metaforlar, analogi tekniği ile birlikte kullanılarak sosyolojik kavramlar için bir öğretim aracı görevini üstlenebilir. Örneğin toplum ve orman benzetmeleri, apartman ve statü, anahtar ve rol vb.
- Öğrencilerin sosyolojik bilgi üretimleri ile kavramsallaştırma ve ifade etme becerileri metafor üretmeleri sağlanarak geliştirilebilir.
- Metafor kullanımı öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgilerini belirleme de kullanılabilir. Öğrencilerin yeni bir konu ile ilgili hazırbulunuşluğu üretebildikleri metaforlar yardımıyla belirlenebilir.
- Sosyoloji kavramına dönük yapılan bu araştırma diğer bilim dalları için de yapılabilir. Edebiyat, tarih, felsefe gibi sosyal bilimler alanları da metaforik olarak çözümlenebilir.
- Bu araştırma sonucu elde edilen metaforlar, sosyoloji alanında üniversite düzeyinde öğretim veren akademisyenlere, Felsefe grubu adı altında sosyoloji dersi veren lise öğretmenlerine planlama, öğretim süreci ve ölçme değerlendirme süreçlerinde yardımcı olabilir.
- Sosyoloji bölümü öğrencilerine dönük bu araştırma diğer alanlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerine ve lise öğrencilerine dönük olarak yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Arslan, Fatih (2008). “Metaforik Tercihler Bakımından Akif’i Okuyabilmek” **I.Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu** (19-21 Kasım 2008), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. Burdur.
2. Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). “Metaforik Düşünme Ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi”. **Millî Eğitim**, S.171, 100-108.
3. Aydın F. Ü.Eser, Ünalı (2009) “Coğrafya Öğretmen Adaylarının “Coğrafya” kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi” **International Online Journal of EducationalSciences2(2)**.
4. Aydoğdu, E. (2008). **İlköğretim Okullarındaki Öğrenci Ve Öğretmenlerin Sahip Oldukları Okul Algıları İle İdeal Okul Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi**.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
5. Aytunga, Oğuz (2009). “Öğretmen Adaylarına Göre Ortaöğretim Öğretmenlerini Temsil Eden Metaforlar” **Milli Eğitim**, S.182, Bahar, Ankara.
6. Balcı, Ayse (1999); **MetaphoricalImages of School: School Perceptions of Students, TeachersandParentsfromfourSelected Schools (in Ankara)**. A DissertationSubmitted in PartialFulfillment of TheRequirementsforTheDegree of Doctor of EducationalScience, METU, Ankara.
7. Büyüköztürk, Şener, (2010). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, PEGEM Yayınları, Ankara.
8. Cerit, Y. (2008). “Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen Ve Yöneticilerin Görüşleri”. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 6(4), 693-712
9. Çelebi, Nligün, (2008) “Sosyoloji Sosyologun Yaptığı İse”, **H.Ü. Türkiyat Araştırmaları**, S.8, Bahar, Ankara.
10. Döş, İzzet (2009) “Aday Öğretmenlerin Müfettişlik Kavramına İlişkin Metaforik Algıları”, **Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(3) 607-629.
11. Girmen, P. (2007). **İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma Ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
12. Güven, Bülent, Sibel Güven (2009), “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Metafor Oluşturma Becerilerine İlişkin Nicel Bir İnceleme”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**,17 (2), 503-512.
13. İbret, B.Ünal, Duran Aydınöz (2011),“İlköğretim II.Kademe Öğrencilerinin “Dünya” Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforlar”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 19 (1), 85-102.
14. Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005).**Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil** (Çev: G.Y.Demir), Paradigma, İstanbul.
15. Levine, P.M. (2005). **MetaphorsandImages of Classrooms**. ERIC: EJ724893.
16. Mills Wright C. (1977) **“L’ImaginationSociologique**, François Maspero, Paris. (Toplumbilimsel Düşün), (Çev: Ünsal Oskay),Der Yayınları, İstanbul, 2000.

17. Nalbant, Mehmet Vefa (2006), “Buldan Türkülerinde Metaforlu ve Metonomili (Deyim Aktarmalı ve Ad Aktarmalı) Sözcükler”, **Buldan Sempozyumu** (24-26 Kasım 2006) Denizli.
18. Öğülmüş, Selahattin (1991), “İçerik Çözümlemesi” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 24 (1), Ankara.
19. Öztürk, Ç. (2007). “Sosyal Bilgiler, Sınıf Ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının “Coğrafya” Kavramına Yönelik Metafor Durumları”, **Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8(2), 55-69.
20. Saban, A. (2008). “İlköğretim I. Kademe Öğretmen Ve Öğrencilerinin Bilgi Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler”. **İlköğretim Online**, 7 (2), 421-455.
21. Saban, A. (2009). “Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Olduğu Zihinsel İmgeler”. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 7(2), 281-326.
22. Saban, A., Koçbeker, B.N. & Saban, A. (2006). “Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algularının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi”. **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)**, 6(2), 461-522.
23. Semerci Çetin. (2007). “Program Geliştirme Kavramına İlişkin Metaforlarla Yeni İlköğretim Programına Farklı Bir Bakış”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 31(1), 139-154.
24. Sezer, Engin (2003). “Dilde ve Edebiyatta “Yol” Metaforu”, **Kitap-lık**, S.65, Ekim, 88-92.
25. Tamimi, Yılmaz (2005). **Örgüt Kültürünün Metaforlarla Analizi (Tekstil Sektöründe , Faaliyet Gösteren Bir İşletme Örneği)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
26. Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). **İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri**. Epsilon Yayıncılık. İstanbul.
27. Töremen, F. ve Döş, İ. (2009). “İlköğretim Öğretmenlerinin Müfettişlik Kavramına İlişkin Metaforik Alguları”. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)**, 9(4), 1973-2012.
28. Tunç, Gökhan (2008), “Askerliğe İlişkin Argo İfadelerdeki Metaforik Yapı”, **Milli Folklor Dergisi**, Sayı: 78, s. 105-108.
29. www.nodak.edu. <<http://volcano.und.nodak.edu/vwdocs/msh/lc/is/mom.html>> 15-06-2011
30. Yaşar, Şefik ve Ömür Gürdoğan Bayır (2010). “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Sosyal Bilgiler”, **9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu** (20- 22 Mayıs 2010), Elazığ, 2010, s. 73-78
31. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.